

בס"ד
"עבודת ה' בלי נגיעות עצמית"
חיי שרה תש"ע

וטהר לבנו לעבדך באמת

מסילת ישרים: הקדמה

(דברים י יב): ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמור את מצות ה' ואת חקתיו. כאן כלל כל חלקי שלמות העבודה הנרצית לשמו יתברך, והם: היראה, ההליכה בדרכיו, האהבה, שלמות הלב, ושמירת כל המצות:

שלמות הלב הוא: שתהיה העבודה לפניו יתברך בטוהר הכוונה, דהיינו: לתכלית עבודתו בלבד ולא לשום פנייה אחרת. ונכלל בזה שיהיה שלם בעבודה ולא כפוסח על שתי הסעיפים או כעושה מצות אנשים מלומדה, אלא שיהיה כל לבו נתון לזה.

בראשית כד: ב-ה

ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-עַבְדוֹ זֶקֶן בֵּיתוֹ הַמְּשָׁל בְּכָל-אֲשֶׁר-לוֹ שֵׁם-נָא יִדְדָה תַּחַת יָרְכִי: ג וַאֲשַׁבְּעֶנּוּ בֵּיתָהּ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקָרְבָן: ד כִּי אֶל-אֲרָצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקְחָתָהּ אִשָּׁה לְבְנִי לִיְצַחֵק: ה וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הָעֶבֶד אוֹלֵי לֹא-תֵאבְּהָ הָאִשָּׁה לְלַכֵּת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲשֵׁב אֶשְׁיב אֶת-בְּנִי אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יָצֵאתָ מִשָּׁם:

למה מדגישה התורה שבועה זאת הוא מעביר ל"זקן ביתו המושל בכל אשר לו"? ר' חיים בריסקער: יש דברים שוים הרבה יותר מכסף, ואף שבטח בו בכל ענין כספי של ביתו, לענין אשה לבנו היה צריך שבועה. (ר' אשר ברנדר מדודתו: באמריקה משאירים את התינוקות בידי נשים שמסתירים מהם תכשיטי הבית).

אבל בכל זאת באמת קשה, למה אדברם דבר אתו כל כך קשה? למה לא האמין בו? הלא אליעזר היה לוחם בשבילו במלחמה, ושמשו כל ימי חייו!?

בראשית פרק כד פסוק לט

ואמר אל אדני אלי לא תלך האשה אחרי:

רש"י בראשית פרק כד פסוק לט

(לט) אלי לא תלך האשה - אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו, אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארוך, ואין ארוך מדבק בברוך:

לכן השביע אברהם את אליעזר, כי אברהם חשש שיש לאליעזר נגיעה עצמית, ולכן יסדר את הדבר שלא ימצא שמה.

גר"א "קול אליהו על התורה" בראשית כד:לט

ואומר אל אדוני אלי לא תלך האשה אחרי (שם כד. לט). פירש"י אלי כתיב בת היתה לו לאליעזר וכו' ורצה להשיאו לבתו, ויש לדקדק מהיכן הוכיחו חז"ל לחשוד את אליעזר בחשד כזה, הא באמת היה אליעזר מוכרח להתנות עם אברהם איך יעשה באם שלא תאבה האשה ללכת אחריו. ובתיבת אולי אין שום חילוק במבטא אם הוא מלא וי"ו או חסר וי"ו, אמנם יש לבאר דהנה על לשון ספק יבא בלשון הקודש בשני שמות הנרדפים האחד בלשון "פן" והשני בלשון "אולי" והחילוק ביניהם כך הוא **דאם האומר חפץ שלא יתקיים הספק אשר עולה על דעתו נאמר בלשון פן**, כמו פן יפתה לבבכם (דברים יא. טז), פן יהיה דבר עם לבבך בליעל (שם טו. ט), פן יש בכם איש או אשה אשר לבבו פונה היום (שם כט. יז), ומוכח מלשון פן שהאומר איננו חפץ שיתקיים הספק, וכמו שאמרו חז"ל (עירובין צ"ו ועוד) השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, ואם האומר יחפוץ שיתקיים הדבר אז אומר בלשון אולי, כמו אולי אבנה ממנה (בראשית טז. ב), אולי ישא פני (שם לב. כא), אולי יש חמשים צדיקים (שם יח. כד), אולי אכפרה בעד חטאתכם (שמות לב. ל), אולי אוכל להלחם בו (במדבר כב. יא) וכדומה. ח) א"כ **מוכח מלשון אולי שהאומר חפץ שיתקיים הספק** והנה מעתה כאשר אליעזר אמר בלשון "אולי" לא תלך ולא אמר בלשון פן א"כ מוכח מזה הלשון דאליעזר רצה שהתנאי יתקיים, ובאמת חפץ שלא תאבה האשה ללכת אך עדיין קשה מדוע ולמה היה רוצה בכך, ע"ז דרשו חז"ל אלי כתיב בת היה לו לאליעזר וכו' ורצה לדבק בברוך. (ילקוט הגרשוני):

הגהה ח) והנה לכאורה יש סתירה להכלל הזה. א) בפרשת תולדות במ"ש יעקב אולי ימושני אבי, הלא שם לא רצה שיהי' כן והול"ל פן ימושני. ב) באיוב (א. ה) כי אמר איוב אולי חטאו בני וגו' ובודאי לא היה רצונו שיחטאו והול"ל פן חטאו, לכן אודיע בזה מה שכתב אלי דינ"פ הרב הגאון אי"א חמדת הזמן וסגולתו מו"ה נתן הלוי באמבערגער אבד"ק ווירצבורג יע"א בשם אביו הרב הגאון הצדיק המפורסם מו"ה יצחק דוב זצ"ל ליישב הסתירה הזאת, דהנה צדקותו ותמימותו של יעקב אבינו ע"ה היה כ"כ גדול עד שעם היות שרבקה אמו אמרה לו לעשות כן עפ"י חזיון נבואתה. אף על פי כן היה לבו נוקפו שיש בזה הענין שום צד שמתנגד למדת האמת והתמימות שהיה יקר בעיניו עד אין שיעור וערך. ומפני זה היה בלבו כעין בקשה ותפילה שאביו יצחק ימושהו ועי"ז יעלה בלבו האמת מי מבניו עומד לפניו, ע"כ לא אמר פן ימושני אבי כי באמת היה נוח לו יותר שאביו ימושהו לכן אמר בלשון אולי ר"ל הלואי ימושני אבי ויתברר האמת כי זאת היה חפצו וחשקו, ועל ענין השני אצל בני איוב ביאר ג"כ אביו הגאון זצ"ל הנז"ל כי איוב בזמן ההוא פחד פן חטאו בניו מאחר שהיו במשתה רב גדול ועמדו על מעלות ההצלחה והנה ידוע דמחשבה טובה מצטרפת למעשה משא"כ מחשבה רעה איננה מצטרפת למעשה אצל ישראל, וזה שאמר איוב אולי חטאו בני ברכו אלקים בלבבם ר"ל אני אקוה ואחפוץ שלא הי' החטא שחטאו רק בלבבם ולא יצא אל הפועל במעשה עכ"ל ודפח"ח ועי' עוד מזה בחי' מהר"ץ חיות במסכת מכות (דף כ"ד) ועיין ברש"י בפרשת ויחי בפסוק לו ישטמנו יוסף שכתב שם דתיבת לו ואולי הכל לשון אחד הוא ומשמעותם לשון שמא ע"ש והנה לפי הכלל האמור לכאורה קשה הול"ל פן ישטמנו יוסף, דהא זאת היה נגד רצונם, אמנם מצאתי בבעל הטורים בפ' ויחי שכתב וזה לשונו יש מפרשים לו ישטמנו הלואי ישטמנו יוסף בלבו ולא יעשה לנו מעשה וכו' ע"ש, א"כ לפי דבריו לא קשה מידי:

והמוסר לנו חשוב מאוד. אף שהיה אליעזר גדול בתורה, שהרי קראו לו דמשק אליעזר, שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, והיה עבד נאמן לרבו, לא היה יכול להמנע מנגיעות עצמית.

עוד ראיתי הסבר בזה, שמענין מאוד שרק בפעם השנית כשמספר אליעזר את הספור ללבן ובתואל

ורבקה, רק אז אומר אליעזר ה"אלי" בלי "ו", שבפעם הראשון זה "אולי" מלא, עם "ו". והסביר ר' שמעון שוואב ב"מעין בית השואבה", שפעם הראשונה ששאל, באמת שאל כענין. אבל למה כפל דבר זה בסיפור ללבן ובתואל, הלא שמה ודאי לא היה צריך לומר דבר זה, כי זה רק יעורר ספקות אצלם לא לבוא!! ראייה, שהיה מחמת נגיעותו, שאולי רצה שהיא לא תבוא אתו.

והסביר ר' אשר ברנדר, שכשאדם מנוגע בנגע זו של נגיעות עצמית, א"א להכיר את הדבר כשאתה נמצע בתוכו. שאליעזר רק הכיר דבר זה בעצמו כשסיפר על הדבר אחר כך, לא כשהיה באמצע הדברים, כי כשאדם נמצא באמצע הדבר, קשה קשה מאוד להרגיש איך שהנגיעה עצמית דוחק עליו ומכריח איך שיתנהג בענין.

וממשיך ר' שוואב, שברות, יש דבר שאין בכל תנ"ך, שנעמי אומרת לה ללכת בלילה לגורן, ובודאי היה די לא נעים בשבילה, והיא אומרת כל אשר תאמרי (אלי) אעשה. והמלה "אלי" קרי ולא כתיב. וקשה טובא. והסביר ר' שוואב, רות היתה יכולה לטמן את ה"אלי" שלה, הנגיעות עצמית שלה, שלא יראו את זה, ואך ורק לעשות את דבר נעמי. ולכן אמר לה בועז "ברוכה את לה". כי ברוכה, זה מי שמסלק את האני שלה. ולכן אליעזר שהיה עבד, והיה ארור, לא היה יכול לסלק את ה"אלי".

אמנם, בסוף, איתא במדרש שבאמת הצליח אליעזר לבטל את יצרו הרע ולעשות את רצון רבו בתמימות.

בראשית רבה (וילנא) פרשה ס

א"ר יוסי ב"ר דוסא כנען הוא אליעזר ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך, "ויאמר בא ברוך ה'". ולכן אליעזר הוא הראשון שאומר, "ברוך ה'". איפה רואים שעשה את זה? שאמר ללבן "עבד אברהם אנכי". ועוד, שאליעזר התפלל לה' שיצליח את דרכיו, אף שידע שזה יהיה הסוף של כל תועלתו לכל חייו, שיוכל להתדבק במשפחה של הקדוש אברהם אבינו.

אברהם היה מוכן להקריב את יצחק. חנה נדבה את שמואל לה'. הם אלו שבטלו רצונם מפני רצונו.

תמיד אמר לנו ר' בלכמן, כל החיים הם עגול. אפילו החיים הרוחניים. הבעיה שלנו, הוא, שאנחנו באמצע העגול. העבודה של יהודי הוא לא לשים את עצמנו באמצע העיגול, אלא לשים את הקב"ה. וטהר לבנו לעבדך באמת. הלא זה דבר קשה מאוד, ולכן צריכים להתפלל לדבר זה, ואז ה' יעזור לנו לטהרת הלב בכל מה שאנו עובדים אותו.